

Van credit crunch naar audit methodology crunch – Accountants: wat nu?

Kredietcrisis vraagt aanpassingen controleaanpak

Niels van Nieuw Amerongen en Jan van der Windt

Iedere fase van de jaarrekeningcontrole kent aspecten waarop de kredietcrisis en de economische teruggang van invloed zijn. De kredietcrisis vraagt daarom om extra aandacht tijdens de jaarrekeningcontrole om in een *effectieve* jaarrekeningcontrole te resulteren. De omgeving van een onderneming en de financiële status van een onderneming kunnen immers in korte tijd drastisch veranderd zijn.

WANNEER IN EEN aantal branches het economisch tij in korte tijd drastisch verandert, vraagt dit mogelijkswijs om een andere aanpak bij de controle van jaarrekeningen. Dit artikel is een eerste van een tweeluik over dit onderwerp. Cliëntacceptatie en -continuering en de planningsfase van de jaarrekeningcontrole verdienen extra aandacht en komen hierbij als eerste aan de orde. Risicoanalyse, uitvoeringsfase en afrondingsfase van de jaarrekeningcontrole worden in een volgend artikel beschreven.

Cliëntacceptatie en -continuering

Een opdracht tot controle van de jaarrekening start bij het accepteren dan wel continueren van de relatie met de cliënt. Bij cliëntacceptatie hoort de beoordeling van de integriteit van de opdrachtgever. Is deze beoordeling ten tijde van de kredietcrisis anders dan in voorgaande jaren? Maakt de kredietcrisis opdrachtgevers tot andere mensen? Dit zou zo maar kunnen. Wanneer een cliënt zakelijk dan wel privé in zwaar weer is geraakt door de kredietcrisis, dan kan dit aanleiding zijn tot niet-in-

teger gedrag. Dit kan tot uiting komen in bijvoorbeeld extra speculatief, agressief gedrag op de financiële markt – het nemen van onaanvaardbaar hoge risico's – dan wel het willen manipuleren van de jaarrekening of het onttrekken van gelden aan de zaak. De inschatting van de MKB-accountant zou als extreme uitkomst kunnen hebben dat een opdracht niet wordt gecontinueerd.

'Maakt de kredietcrisis opdrachtgevers tot andere mensen? Dat zou zo maar kunnen.'

Een andere reden om een cliënt niet te accepteren of te continueren houdt verband met het zogenaamde auditors business risk: kan de accountant door acceptatie of continuering zelf in de financiële problemen komen of reputatieschade lijden? Bij nieuwe klanten dient normaliter reeds de vraag te worden gesteld waarom de potentiële klant wijzigt van accountantskantoor. De huidige markt vraagt om extra

aliertheid. Welke accountantsverklaring werd vorig jaar verstrekt? Is de potentiële klant aan het shoppen voor lagere accountantskosten en welk financieel risico brengt dit met zich mee voor het accountantskantoor?

Daarbij is er een kernvraag die een accountant positief moet kunnen beantwoorden: kan zijn controleteam de controle voldoende deskundig uitvoeren?

Planningsfase

In de planningsfase van de controle vraagt het huidige economische tij om extra aandacht bij de bedrijfsverkenning, materialiteit en controletolerantie. Om te beginnen bij de bedrijfsverkenning: de interne en externe omgeving van een controlecliënt is vaak bijzonder complex. De onderneming staat niet los van haar omgeving. Een geïsoleerde beoordeling van de cijfers van een cliënt brengt het grote risico met zich mee dat de accountant niet tot een cliëntspecifieke controleaanpak komt. Een voorbeeld: recent stond automotive gigant General Motors in de schijnwerpers. Een faillissement van dit bedrijf heeft grote gevolgen voor de werkge-

legenheid – een verlies van ca. 10 miljoen banen als we de toeleveringsindustrie mee zouden nemen – en daarmee de economie in haar geheel. General Motors is een voorbeeld van een zeer grote onderneming. De MKB-ondernemer bevindt zich op soortgelijke wijze in een web van relaties met andere bedrijven. Bijvoorbeeld de autodealer die door GM wordt beleverd. Een accountant moet daarom een beeld hebben van het businessmodel waarmee de controlecliënt opereert, om zo zicht te hebben op de mogelijke impact van omgevingsveranderingen.

Verbonden partijen

Extra aandachtspunt voor de analyse van de business environment vormt de identificatie van met de onderneming verbonden partijen, die in de jaarrekening dienen te worden verwerkt inclusief significante transacties. In het huidige klimaat kan een opdrachtgever minder geneigd zijn om verliesgevende of illiquide verbonden partijen te vermelden.

Continuïteit

Soms staat de continuïteit van de onderneming op het spel. De kredietcrisis kan gevolgen hebben voor een gehele bedrijfsketen. Zowel in de planningsfase als in de afrondingsfase dient de accountant bijzondere aandacht te besteden aan het onderwerp continuïteit. Het slechts invullen van een continuïteitschecklist is beslist onvoldoende. Uit NV COS 570 volgt onder meer dat toekomstgerichte informatie – bijvoorbeeld het ondernemingsplan – tevens onderwerp van beoordeling door de accountant kan zijn. Een belangrijke indicator is de mate van leverage, verhouding vreemd vermogen en eigen vermogen, van een onderneming. Bij een hoge leverage bestaat er een hoge afhankelijkheid van de externe financier. Hierbij dient de accountant tevens bedacht te zijn op aflossingsschema's, mogelijke wijzigingen in onderpand en rente en de gevolgen van de eisen ten aanzien van solvabiliteit.

Reorganisatie

Een reorganisatie heeft als eerste direct gevolg dat een post reorganisatievoor-

ziening in de balans zal verschijnen. Deze reorganisatievoorziening moet bij de controle de specifieke aandacht van de accountant krijgen. De accountant moet ook beoordelen welke invloed de voorgestelde reorganisatie zal hebben op de interne beheersingsomgeving. Dat geldt vooral wanneer de reorganisatie ook sleutelfunctionarissen betreft. Wanneer deze impact fors is, zal de accountant nauw moeten overleggen met de ondernemingsleiding. Daarbij moet niet alleen worden gesproken over de mate van in control zijn tijdens en na de reorganisatie, maar ook over de consequenties die tekortkomingen in het interne beheersingskader hebben voor de door de accountant uit te voeren controlewerkzaamheden. Het is denkbaar dat deze situatie zal leiden tot een aanpassing in de strekking van de accountantsverklaring.

Initiële cijferbeoordeling

De initiële cijferbeoordeling is altijd al belangrijk geweest in de jaarrekeningcontrole (zie NV COS 520). Ontwikkelingen bij financiële instellingen tonen aan dat de kredietcrisis in een mum van tijd zichtbaar wordt in de (niet-)financiële cijfers. De kredietcrisis kan tot een flinke daling van nieuwe orders leiden. De accountant moet daarom belangrijke ontwikkelingen in de financiële en niet-financiële cijfers vroegtijdig signaleren en vertalen naar een op maat toegesneden werkprogramma. Zo komt het richtinggevende karakter van een initiële cijferbeoordeling het beste tot haar recht. Externe benchmarks dienen overigens eveneens in de cijferbeoordeling te worden betrokken.

Materialiteit en controletolerantie

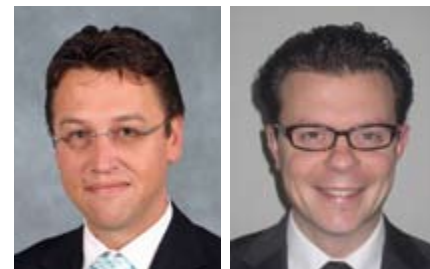
De accountant bepaalt de planningmaterialiteit (NV COS 320) op basis van kwantitatieve en kwalitatieve factoren. De materialiteit speelt zowel een belangrijke rol in de planningsfase van de controle als in de afrondingsfase; evaluatie achteraf omtrent de 'ist' en 'soll' diepgang van de controle. Bij de kwantitatieve factoren moet de accountant bedacht zijn op een situatie van neergaande tendensen. De 'soll' materialiteit

wordt veelal op basis van de begroting bepaald. Indien door daling van omzet en resultaat de 'ist' materialiteit lager is, zullen aanvullende controlewerkzaamheden noodzakelijk zijn.

Vanuit kwalitatief oogpunt is het het overwegen waard om de planningmaterialiteit bij aanvang van de controle conservatiever in te schatten. Zeker indien vanuit de acceptatiefase of de omgevingsanalyse een tendens waarneembaar is om de resultaten mooier voor te stellen dan zij in werkelijkheid zijn. De controletolerantie (tolerable error) is een afgeleide van de vastgestelde planningmaterialiteit. Indien de kredietcrisis leidt tot een ander (lees: hoger) risicoprofiel vergeleken met voorgaande jaren, dan zal de controletolerantie naar beneden moeten worden bijgesteld.

Kredietcrisis op de agenda

Het is haast ondenkbaar dat de kredietcrisis niet op enigerlei wijze in de acceptatie- en planningsfase aan de orde komt. Accountants kunnen niet om het onderwerp kredietcrisis heen bij de aanpak van een jaarrekeningcontroleopdracht. Ons advies aan accountantsorganisaties is dan ook: zet het onderwerp kredietcrisis op de agenda bij elke jaarrekeningcontrole. Dit versterkt de grip van accountantsorganisaties op het risicoprofiel van hun cliëntenportfolio en draagt hopelijk ook een steentje bij aan het herstel van vertrouwen in de effectieve werkzaamheden van de accountant. **An**

Dr. C.M. van Nieuw Amerongen RA (l) is partner bij Solutional en universitair hoofddocent Auditing & Assurance bij Nyenrode Business Universiteit. Drs. J.L. van der Windt RA is directeur bij Solutional.